

LITUANISTIKOS PRIORITETO ĮGYVENDINIMO 2025–2030 METAIS PROGRAMA

I SKYRIUS BENDROSIOS NUOSTATOS

1. Lituanistikos prioriteto įgyvendinimo 2025–2030 metais programa (toliau – Programa) yra skirta konkursinio finansavimo būdu įgyvendinti humanitarinių ir socialinių mokslų bei meno sričių, taip pat ir tarpdisciplininius lituanistinius mokslinius tyrimus bei jų rezultatų sklaidą.

2. Programa siekiama prisidėti įgyvendinant Lietuvos Respublikos mokslo ir studijų įstatymo 3 straipsnyje nustatytą lituanistikos prioritetą:

2.1. sudaryti sąlygas konkurencingiems įvairių tematikų lituanistiniams moksliniams tyrimams ir eksperimentinei plėtrai, stiprinant pasaulinį lituanistinių mokslinių tyrimų pripažinimą;

2.2. didinti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatų poveikį visuomenei, ugdant kritinį mąstymą, pilietinį aktyvumą ir atsparumą krizėms;

2.3. skleisti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatus nacionaliniu ir tarptautiniu lygmeniu;

2.4. telkti mokslininkus ir kitus tyrėjus tarpdisciplininiais lituanistiniams moksliniams tyrimams, skatinti mokslinių tyrimų naujų metodų ir prieigų kūrimą bei taikymą;

2.5. burti mokslininkų grupes ir stiprinti ilgalaikį mokslininkų ir kitų tyrėjų tarptautinį bendradarbiavimą, didinti į lituanistinius mokslinius tyrimus įtraukiamų užsienio tyrėjų skaičių;

2.6. skatinti pradedančiųjų ir patyrusių tyrėjų įsitraukimą į lituanistinius mokslinius tyrimus, sudarant sąlygas tvariai tyrėjų akademinėi karjerai;

2.7. kurti ir plėtoti lietuviškąją mokslo terminiją, lietuvių kalbos ir kultūros skaitmeninius duomenynus;

2.8. diegti piliečių mokslo kultūrą;

2.9. skatinti lituanistinius taikomuosius tyrimus užsienyje, populiarinti lituanistinę kultūrą ir lituanistikos mokslo žinias Lietuvoje ir už jos ribų.

3. Programoje vartojamos sąvokos:

3.1. **Lituanistika** – tai mokslinių tyrimų ir švietėjiškų veiklų visuma, apimanti visus Lietuvai, lietuviams bei lietuviškumui aktualius aspektus, aprėpianti visą Lietuvai ir jos tapatybei svarbių reiškinių spektrą, įskaitant (bet neapsiribojant) istoriją, kalbą, literatūrą, kultūrą, meną, filosofiją, visuomenės gyvenimą.

3.2. **Sklaida** – tai mokslinių tyrimų rezultatų parengimas leidybai ir publikavimas Lietuvoje ir užsienyje, įvairios mokslo populiarinimo veiklos, akademinių žurnalų leidyba.

3.3. **Tarpdisciplininiai moksliniai tyrimai** – tai tyrimai, kuriuose integruojami dviejų ar daugiau mokslo krypčių duomenys ir (ar) metodai, siekiant naujų ir (ar) aktualių mokslo rezultatų bendradarbiaujančiose mokslo kryptyse ir dalyvaujant visų integruojamų mokslo krypčių mokslininkams. Šių tyrimų atveju išskiriama; tarpdiscipliniškumo turinys (kas integruota), tarpdisciplininės sąveikos tipas (kaip integruota) ir tarpdiscipliniškumo tikslas (ko siekiama integruojant). Tarpdisciplininiai moksliniai tyrimai gali būti artimojo tarpdiscipliniškumo, kai integruojamos tos pačios mokslo srities mokslo kryptys, ir tolimojo tarpdiscipliniškumo, kai integruojamos skirtingų mokslo sričių mokslo kryptys;

3.4. **Užsienyje vykdomi lituanistiniai taikomieji tyrimai** – lituanistikos (baltistikos) centruose ir kitose užsienio mokslo ir studijų institucijose vykdomos lituanistinės taikomosios

veiklos, kurių tikslas – stiprinti ir skatinti lietuvių kalbos, mokslo bei kultūros pažinimą, įtrauktį į akademinės veiklos procesus, sąlygų šių veiklų tvarumui ir tęstinumui sudarymą.

3.5. Kitos Programoje vartojamos sąvokos atitinka Tarybos pirmininko patvirtintose Lietuvos mokslo tarybos mokslo ir sklaidos projektų konkursinio finansavimo bendrosiose taisyklėse vartojamas sąvokas.

II SKYRIUS

PROGRAMOS TIKSLAS, UŽDAVINIAI, ĮGYVENDINIMO PRIEMONĖS

4. Programos tikslas – telkti mokslininkus ir kitus tyrėjus atlikti lituanistinius tyrimus, skatinant tyrimų tarptautiškumą ir tarpdiscipliniškumą, siekiant naujų ir konkurencingų žinių bei didesnio Lietuvos mokslininkų ir kitų tyrėjų žinomumo ir pripažinimo pasaulyje bei tyrimų rezultatais prisidėti prie saugios ir kritiškai mąstančios visuomenės stiprinimo.

5. Programos uždaviniai ir priemonės:

5.1. telkti tyrėjus atlikti reikšmingus lituanistinius tyrimus:

5.1.1. vykdyti lituanistinius ir (ar) tarpdisciplininius mokslinius tyrimus ir eksperimentinę plėtrą;

5.1.2. kurti ir plėtoti lituanistinių tematikų skaitmeninius duomenynus;

5.1.3. skatinti piliečių mokslą, siekiant įtraukti visuomenę į mokslinių tyrimų procesus (tik kartu su kitomis šio uždavinio priemonėmis).

5.2. Didinti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatų prieinamumą ir žinomumą:

5.2.1. skelbti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatus Lietuvoje ir užsienyje;

5.2.2. versti lituanistinius mokslo darbus į užsienio kalbas bei iš jų į lietuvių kalbą ir (ar) juos parengti leidybai (tik kartu su kitomis šio uždavinio priemonėmis);

5.2.3. skatinti lituanistinių mokslo žurnalų leidybą.

5.3. Populiarinti lituanistinių mokslinių tyrimų rezultatus:

5.3.1. rengti ir skelbti mokslo populiarinimo kūrinius (renginiai, publikacijos, laidos ar kt.).

5.4. Skatinti užsienyje vykdomas ir (ar) užsienio auditorijai skirtas lituanistines (baltistikos) taikomasias veiklas:

5.4.1. skatinti tarpinstitucinių lituanistinių veiklų diegimą;

5.4.2. skelbti taikomųjų lituanistinių tyrimų rezultatus užsienio institucijose.

6. Programos 5.1 uždavinys yra įgyvendinamas vykdant mokslo projektus, 5.2–5.4 – vykdant sklaidos projektus.

III SKYRIUS

PROGRAMOS TEMATIKOS

7. Siūlytinos Programos tematikos (išdėstytos atsitiktine, ne prioriteto, tvarka):

7.1. Tapatybė, istorinė ir kultūrinė atmintis (Lietuvos valstybės, visuomenės ir įvairių visuomenės grupių praeities, dabarties ir ateities naratyvai, paminklai, simboliai ir atminties vietos, paveldas ir atminties institucijos, lokalūs, regioniniai ir globalūs iššūkiai, europietiškumo dėmuo ir kt.);

7.2. Lietuvos visuomenės mąstymo tradicija ir savirefleksijos raida (visuomenės mąstymo formos, jų savitumai, tarpusavio įtampos, santykis su kitomis mąstymo tradicijomis,

perinterpretavimas iš filosofinės, istorinės, literatūrologinės, kultūrologinės, menotyros ir kitų perspektyvų);

7.3. Europietiško ir lietuviško santykis (europietiško dėmuo lietuviškojoje tapatybėje, europietiškos vertybės lituanistinėje mintyje, europietiškas kaip Lietuvos tapatybės dalis ir ateities projekcijų sandas, Lietuva Europos Sąjungoje ir kitose Europos struktūrose);

7.4. Kasdienio gyvenimo ir mentaliteto tyrimai lituanistiniame kontekste (kasdienybėje išgyvenami fenomenai, tokie kaip laisvė, darbas, buitį, seksualumas, meilė, šeima, mirtis, trauma, (ne)teisingumas, kančia, kaltė, viltis ir kt., ir jų transformacijos, lietuviybės ir visuomenės įvairovės supratimas skirtingų mokslų perspektyvoje);

7.5. Lietuvos socialinės ir ekonominės raidos tyrimai (ekonominė raida ir krizių įveikimas, pramonės, technologijų ir inovacijų dinamika bei poveikis visuomenei ir jos aplinkai, socialinės integracijos ir socialinės politikos iššūkiai ir pokyčiai, jų poveikis bendruomenėms ir individams, amžėjimas, švietimo ir sveikatos sistemų raida);

7.6. Praeities ir dabarties Lietuvos politiniai ir teisiniai iššūkiai (Lietuvos teisinės sistemos raida, teisinio reguliavimo pokyčiai, teisingumo vykdymas, piliečių teisės ir laisvės, Lietuvos vidaus politikos raida, politiniai santykiai su užsienio šalimis ir tarptautinėmis organizacijomis, teisės ir politikos idėjų apykaita);

7.7. Lietuvos meno tyrimai (kūrybos ir atlikimo meno recepcija bei interpretacija, tarpdisciplininiai menotyros tyrimai, meniniai tyrimai, pabrėžiantys meno ir visuomenės sąveikas, meno galią ir kritiką ir kt.);

7.8. Lietuvos demografijos ir visuomenės įvairovės tyrimai (istorinė šeimos demografija, lyčių studijos, persidengiančios tapatybės, demografiniai scenarijai, visuomenės mažumų tyrimai, visuomenės nuostatos, atskirties ir integracijos iššūkiai);

7.9. Lituanistika, dirbtinis intelektas ir naujosios medijos (lituanistika skaitmeniniu pavidalu, lituanistiniai duomenų rinkiniai, įskaitant skirtus neuroninių tinklų apmokymui);

7.10. Mokslo ir idėjų istorija (intelektualinė istorija, reikšmingų idėjų apykaita Lietuvoje ir pasaulyje, įvairių mokslinių disciplinų istorijos tyrimai, mokslo institucijų istorija ir personalijų biografijos, didieji atradimai, išradimai bei technologijų raida ir jų poveikis visuomenei, žmogaus ugdymo paradigmos);

7.11. Baltijos regiono ir baltistikos studijos (lyginamieji Lietuvos ir kitų Baltijos regiono valstybių, visuomenių ir individų tyrimai, tarpusavio ryšiai ir sąveika, regiono integracijos procesai, regiono istorija ir raida, Baltijos regiono kalbų ir raštijos tyrimai, kalbų vartojimas ir kalbinės nuostatos);

7.12. Lietuvių kalbos ir literatūros tyrimai (lietuvių kalbos sinchroniniai ir diachroniniai tyrimai, kalbos paveldas, raida ir kaita, gestų kalba ir kitos lietuvių kalbos formos, Lietuvos literatūros istorija, poveikis visuomenei ir šiuolaikiniai procesai);

7.13. Lietuvos priešistorės ir istorijos tyrimai (visuomenę veikę procesai, įvykių antropologija, mikroistorija, ekonomikos, politinių ir socialinių reiškinių istorija, archeologija, pagalbiniai istorijos mokslai);

7.14. Judančio žmogaus, jo aplinkos ir diasporos tyrimai (migracija, migrantai ir jų keliai, tapatybės pokyčiai, adaptacijos procesai);

7.15. Bevalstybės Lietuvos tyrimai (valstybingumo neturinčios Lietuvos, kai šalies teritorija ar jos dalis buvo prijungta prie kitų valstybių, tyrimai įvairių humanitarinių ir socialinių mokslų perspektyvoje);

7.16. Ekosistemų kaita, antropocenas ir geopolitika (aktualiausi globalūs iššūkiai, ekosistemų kaitos, antropoceno procesų ir geopolitinės raidos suvokimas lituanistinėje perspektyvoje, Lietuvos visuomenės įsitraukimas į įvairius pasaulinės dinamikos scenarijus);

7.17. Lietuvos Valstybės ir žmogaus saugumas (istorinės ir šiuolaikinės grėsmės ir jų valdymas, hibridinis karas, minkštoji galia, poveikis visuomenei, individui ir jo tapatybei, žmogaus teisių užtikrinimas, visuomenės atsparumas, karo ir diplomatijos istorija bei dabarties iššūkiai);

7.18. Lituaninio paveldo sisteminės paieškos ir tyrimai (istoriniai ir kultūriniai reiškiniai bei simboliai, svarbūs lietuvių tapatybės formavimuisi ir išsaugojimui už Lietuvos ribų, lietuvių ir Lietuvos reprezentavimas užsienio mokslinėje historiografijoje, dokumentikoje, literatūroje, kine ir vaizduojamuosiuose menuose);

7.19. Lietuvos etninės kultūros etnologiniai ir folkloristiniai tyrimai (lietuviškųjų regionų tradicijų ir papročių tyrimai, materialiojo ir nematerialiojo etninio paveldo tyrimai, etninės kultūros recepcija šiuolaikinėje visuomenėje);

7.20. Istorinių Lietuvos religijų, sekuliaros ir postsekuliaros visuomenės tyrimai (senovės baltų religija ir mitologija, krikščionybė įvairių denominacijų pavidalais, judaizmas, islamas, įvairialypiai mūsų laikų religiniai ir religinio pobūdžio judėjimai, pasaulietiško, sekuliarumo ir postsekuliarumo procesai, religijotyra, sakraliųjų tekstų hermeneutika, teologija, religijos filosofija, sociologija bei psichologija).

8. Įgyvendinant Programą, tematikų sąrašas gali būti tikslinamas.

IV SKYRIUS

PROGRAMOS REZULTATAI IR VERTINIMO KRITERIJAI

9. Programos įgyvendinimas vertinamas pagal kokybinius kriterijus ir kiekybinius rodiklius:

9.1. Kokybiniai vertinimo kriterijai yra:

9.1.1. atliktų mokslinių tyrimų ir eksperimentinės plėtros projektų, suformuluotų idėjų originalumas ir aktualumas, naujų mokslinių iššūkių išvalgos, taikytų metodų ir priėgų novatoriškumas, prielaidos rasti naujoms mokslinių tyrimų kryptims Lietuvoje ir pasaulyje;

9.1.2. indėlio į neištirtus ar nepakankamai ištirtus klausimus reikšmingumas, moksliniais tyrimais gautų rezultatų aktualizavimas ir kartotinis naudojimas, taikant novatorišką interpretaciją ir kūrybišką tąsą;

9.1.3. mokslinių tyrimų rezultatų sklaidos formų įvairovė ir efektyvumas, visuomenės ir valstybės institucijų dėmesys mokslinių tyrimų rezultatams, pastarųjų pasitelkimas formuojant įrodymais grįstą politiką;

9.1.4. atliktų mokslinių tyrimų rezultatų poveikis ir pritaikomumas individui ir (ar) visuomenei kylantiems klausimams spręsti, rezultatų potencialas skatinti naujų idėjų kūrimą ir naujus tyrimus, didinti visuomenės susidomėjimą; šio potencialo įtakos trukmė (trumpalaikė, vidutinės trukmės, ilgalaikė).

9.1.5. užsienyje vykdomų taikomųjų lituanistinių mokslinių tyrimų stabilumas ir raidos tvarumas, šiuos tyrimus vykdančių tyrėjų bendradarbiavimo su Lietuvos mokslo ir studijų institucijomis lygis.

9.1.6. tyrėjų bendruomenės telkimo sėkmingumas: projektuose dirbusių patyrusių ir pradedančiųjų, Lietuvos ir užsienio, skirtingų mokslo sričių (krypčių) tyrėjų bendradarbiavimo intensyvumas ir dermė, naujų tinklų ir partnerysčių kūrimas, tyrėjų kompetencijų pokytis ir pan.

9.2. Kiekybiniai Programos įgyvendinimo rodikliai yra:

9.2.1. publikacijos tarptautiniuose recenzuojamuose mokslo leidiniuose ir bendruomenės pripažintuose mokslo žurnaluose – ne mažiau kaip pusėje visų mokslo projektų;

9.2.2. parengti vienkartiniai mokslo leidiniai – ne mažiau kaip ketvirtadalyje visų mokslo projektų;

9.2.3. pranešimai tarptautinėse mokslinėse konferencijose – ne mažiau kaip pusėje visų mokslo projektų;

9.2.4. pranešimai kituose mokslo renginiuose – ne mažiau kaip pusėje visų mokslo projektų;

9.2.5. projektų vykdytojai studentai (visų pakopų), pradedantieji ir (ar) patvirtinti tyrėjai – ne mažiau kaip penktadalyje visų Programos projektų;

9.2.6. projektų vykdytojai užsienio tyrėjai (kai tyrėjo pagrindinė darbo vieta yra užsienio institucijoje) – ne mažiau kaip penktadalyje visų Programos projektų;

9.2.7. projektų partneriai – ne mažiau kaip penktadalyje visų Programos projektų;

9.2.8. mokslo rezultatų populiarinimo visuomenei renginiai, publikacijos, laidos ar kt. – ne mažiau kaip du trečdaliai visų Programos projektų.

10. Siektina, kad Programos mokslo projektas prisidėtų ne mažiau kaip prie trijų Programos 9.2 papunktyje nurodytų Programos kiekybinių rodiklių įgyvendinimo, sklaidos projektas – ne mažiau kaip vieno.

V SKYRIUS GALIMOS RIZIKOS IR JŲ VALDYMAS

11. Įgyvendinant Programą gali kilti šios rizikos:

11.1. politinių, finansinių, socialinių ir mokslo politikos pokyčių nulemtas nelituanistinių temų prioretizavimas mokslo aplinkoje; ši rizika būtų sumažinama vykdant nuolatinę Programos siūlytinių tematikų peržiūrą bei projektų pobūdžio aktualizavimą ir adaptavimą;

11.2. nepakankamas naujus, aktuales ir inovatyvius tyrimus siūlančių paraiškų skaičius; ši rizika būtų sumažinama vykdant Programos viešinimą, skelbiant papildomus kvietimus teikti paraiškas;

11.3. nepakankama atliktų tyrimų ir jų rezultatų kokybė bei sklaida; ši rizika būtų sumažinama užtikrinant nuolatinį bendradarbiavimą su projektų vykdytojais (įskaitant jų konsultavimą) ir projektų ataskaitas vertinančiais ekspertais (užtikrinant jų atsakomybę už ekspertinio vertinimo kokybę);

11.4. ribotas tarptautinis bendradarbiavimas; ši rizika būtų sumažinama informuojant mokslininkus apie galimų partnerių paieškos instrumentus;

11.5. ribota pradedančiųjų ir patvirtintų tyrėjų įtrauktis į Programos veiklas; ši rizika būtų sumažinama skelbiant atskirus kvietimus skirtingų karjeros etapų tyrėjams ir vykdant į tikslines tyrėjų grupes orientuotą komunikaciją;

11.6. nepakankamas susidomėjimas užsienyje vykdomais taikomaisiais lituanistiniais tyrimais; ši rizika būtų sumažinama veikiant proaktyviai: skleidžiant taikomųjų lituanistinių tyrimų idėją, bendradarbiaujant su ministerijomis, kitomis institucijomis bei pasaulio lietuvių bendruomene, informuojant apie šio pobūdžio tyrimų finansavimo galimybes.

VI SKYRIUS
BAIGIAMOSIOS NUOSTATOS

12. Programos įgyvendinimo laikotarpis – 2025–2030 metai.

13. Programa administruojama ir jos stebėseną vykdoma vadovaujantis Tarybos pirmininko 2024 m. rugsėjo 3 d. įsakymu Nr. V-431 „Dėl Lituanistikos prioriteto programos rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašo patvirtinimo“ patvirtintu Lituanistikos prioriteto programos rengimo ir įgyvendinimo tvarkos aprašu.

14. Programa finansuojama iš Tarybai skirtų Lietuvos Respublikos valstybės biudžeto asignavimų. Programai preliminariai planuojama skirti 22,8 mln. Eur. Lėšos Programai įgyvendinti nurodytu laikotarpiu kasmet numatomos Tarybos biudžete, atsižvelgiant į Programos projektų sutartinius įsipareigojimus ir planuojamus naujus kvietimus.
